

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

**доктора економічних наук, професора Отенко Ірини Павлівни
на дисертаційну роботу Новикова Дмитра Миколайовича на тему:**

**«Формування адаптивного механізму забезпечення
конкурентоспроможності будівельних підприємств в умовах
нестабільного економічного середовища»
з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
за спеціальністю 051 «Економіка».**

1. Висновок офіційного опонента щодо актуальності теми дослідження. Сучасний етап функціонування будівельної галузі України характеризується безпрецедентним поєднанням викликів: масштабними руйнуваннями інфраструктури, необхідністю прискореного відновлення житлового фонду, структурною перебудовою ринку під впливом євроінтеграційних процесів та хронічною макроекономічною турбулентністю. У таких умовах здатність будівельних підприємств зберігати життєздатність та нарощувати конкурентні позиції вимагає відмови від традиційних лінійних моделей управління на користь гнучких, самоналаштовуваних систем.

Дисертаційне дослідження Новикова Д.М. своєчасно реагує на цей суспільний запит, пропонуючи перехід до адаптивної парадигми конкурентоспроможності, де зовнішні шоки розглядаються не лише як загрози, а як каталізатори внутрішньої трансформації.

Відповідність теми спеціальності 051 «Економіка» проявляється у глибокому економічному аналізі природи конкурентних переваг, розробці методів кількісного оцінювання адаптивного потенціалу та обґрунтуванні механізмів оптимального розподілу ресурсів за умов обмеженості. Особливої ваги роботі надає її орієнтація на практичні потреби повоєнного відбудовного процесу, де кожне управлінське рішення має бути економічно

виваженим та швидко реалізовуваним. Розроблений автором інструментарій заповнює суттєву прогалину між теоретичними концепціями стійкості (resilience) та прикладними рішеннями для вітчизняних будівельних компаній. Обрана тема є своєчасною, науково обґрунтованою та має стратегічне значення для економічного відродження держави.

2. Оцінка відповідності змісту дослідження стандарту вищої освіти освітньо-наукового рівня «доктор філософії» за спеціальністю 051 «Економіка» та тематиці науково-дослідних робіт в закладі вищої освіти, де виконувалась робота. Зміст дисертаційної роботи Новикова Д.М. у повному обсязі відповідає вимогам стандарту вищої освіти освітньо-наукового рівня «доктор філософії» за спеціальністю 051 «Економіка». Дослідження охоплює фундаментальні аспекти економічної теорії підприємства, сучасні методи економіко-математичного моделювання, інструменти стратегічного аналізу та цифрові технології підтримки управлінських рішень. Мета, завдання та отримані результати корелюють із програмними компетентностями, передбаченими для докторів філософії з економіки, зокрема у частині здатності проводити передові наукові дослідження, генерувати нові знання та розробляти інноваційні рішення для складних економічних проблем.

Дисертаційне дослідження органічно інтегроване у науково-дослідну діяльність Київського національного університету будівництва і архітектури. Здобувач є активним виконавцем трьох науково-дослідних робіт: державної реєстрації № 0124U005168 «Цифрова трансформація процесів адміністрування в будівельному девелопменті», № 0121U111792 «Економіко-управлінська оцінка девелоперських проєктів у будівництві» та галузевої теми № W4-14-b Академії будівництва України. У межах цих робіт автором розроблено ключові елементи адаптивного механізму, що підтверджує як його наукову спроможність, так і практичну затребуваність отриманих результатів. Положення дисертації узгоджуються зі стратегічними пріоритетами розвитку будівельної галузі, спрямованими на цифровізацію,

енергоефективність та підвищення конкурентоспроможності вітчизняних компаній.

3. Оцінка офіційним опонентом рівня обґрунтованості та достовірності результатів та висновків дисертації. Рівень наукової обґрунтованості положень, висновків і рекомендацій, викладених у дисертації Новикова Д.М., є високим та повністю відповідає вимогам спеціальності 051 «Економіка». Автором застосовано виважений комплекс методологічних підходів, що забезпечує багатовимірність аналізу та глибину опрацювання проблематики. Використання теорії адаптивних систем дозволило коректно концептуалізувати будівельне підприємство як відкриту економічну структуру, здатну до самоорганізації під впливом екзогенних факторів. Застосування компаративного та інституційного аналізу забезпечило врахування галузевої специфіки та міжнародного досвіду антикризового управління.

Методи економіко-математичного моделювання, багатокритеріальної оптимізації та сценарного прогнозування надали дослідженню належного рівня формалізації та кількісної строгості. Використання інструментів цифрової аналітики (Data Analytics) дозволило наблизити теоретичні конструкції до вимог сучасної управлінської практики. Важливо відзначити, що наукова гіпотеза щодо можливості побудови двоконтурної самонавчальної системи підтримки рішень є логічно обґрунтованою та отримала емпіричне підтвердження у ході апробації на реальних підприємствах. Сукупність використаних методів є взаємоузгодженою та адекватною поставленим завданням. Отримані результати підтверджуються актами впровадження у діяльність ЖБК «Доступне житло України», ДП «Центральний проектний інститут», ДП «Дніпровський проектний інститут» та ГО «Академія будівництва України». У цілому дисертаційна робота демонструє високий рівень методичної обґрунтованості та достовірності.

4. Провідні результати та висновки роботи, які визначили рівень новизни. Наукова новизна результатів дисертації в цілому. До наукових

результатів, що за новизною відповідають формату «удосконалено», опонент відносить наступне:

- науково-методичний підхід до комплексного оцінювання адаптивного потенціалу будівельних підприємств, який, на відміну від існуючих фрагментарних методик, базується на інтеграції показників фінансової стійкості, ресурсної мобільності, інноваційної активності, цифрової зрілості та ризикостійкості у єдину діагностичну систему. Запропонований підхід забезпечує цілісне бачення готовності суб'єкта господарювання до функціонування в умовах турбулентності та дозволяє ідентифікувати приховані резерви зміцнення конкурентних позицій;
- економіко-математичний інструментарій багатокритеріального обґрунтування управлінських рішень, який відрізняється від існуючих аналогів урахуванням кореляційних зв'язків між фінансовими, часовими, технологічними, якісними та ризиковими параметрами. Запропонований інструментарій забезпечує підвищення точності вибору стратегічних альтернатив та раціональність алокації ресурсів в умовах невизначеності;
- методичний підхід до прогнозно-аналітичного оцінювання конкурентоспроможності, що поєднує сценарне моделювання, цифровий моніторинг зовнішнього середовища та адаптивне коригування параметрів оцінювання. На противагу статичним моделям, цей підхід уможливлює превентивне розпізнавання загроз та формування обґрунтованих рішень щодо нарощування конкурентного потенціалу;
- методика економічної діагностики конкурентного середовища будівельної галузі, яка спирається на одночасне моделювання структурних змін ринку, інвестиційних трендів, темпів цифрової конвергенції сектору та наслідків макроекономічних потрясінь.

З позицій офіційного опонента слід наголосити, що у дисертаційній роботі отримали подальший розвиток ключові науково-методичні положення, що визначають сучасний інструментарій управління конкурентоспроможністю. Зокрема:

- теоретичні засади розуміння економічної природи адаптивної конкурентоспроможності, які трактують її як динамічну властивість системи до самоорганізації, а не як зафіксовану ринкову позицію;
- наукові підходи до класифікації чинників конкурентоспроможності, збагачені категоріями адаптаційних, цифрових, інституційних та інноваційних детермінант;
- теоретико-методична база адаптації зарубіжного досвіду зміцнення фінансової стійкості будівельних підприємств до реалій повоєнної України; концептуальна основа побудови адаптивного механізму, поглиблена через аргументацію взаємозалежності між фінансовою стабільністю, адаптивним потенціалом, ризик-орієнтованим управлінням та ресурсною пластичністю;
- прикладні засади розробки адаптивних стратегій, доповнені інструментами сценарного проєктування, цифрової синхронізації операційних процесів та динамічного перерозподілу ресурсного потенціалу.

Запропоновані компоненти новизни мають узгоджений характер і взаємно доповнюють одна одну. У цілому результати є науково обґрунтованими та практично значущими для будівельної галузі.

Узагальнюючи зміст представлених наукових положень, слід відзначити їх логічну узгодженість, системність та спрямованість на вирішення актуальних завдань забезпечення конкурентоспроможності сучасних будівельних підприємств. Наукова новизна дисертації в цілому полягає у формуванні цілісного економіко-управлінського апарату, що поєднує принципи системності, гнучкого управління ресурсами та цифрової координації антикризових процесів. Розроблений підхід базується на розумінні підприємства як відкритої адаптивної системи, здатної трансформувати зовнішні загрози у джерела стійких конкурентних переваг.

Суттєво поліпшено положення багатокритеріальної оптимізації, які забезпечують збалансування економічних, часових, якісних та ризикових параметрів в умовах нестабільного ринкового середовища. Запропоновано архітектурну модель двоконтурної системи управління, що поєднує

організаційний та цифрово-аналітичний контури у межах самонавчальної моделі прийняття рішень. Сукупність отриманих результатів формує науково-методичну основу цифрової трансформації системи забезпечення конкурентоспроможності будівельних підприємств.

5. Теоретична цінність результатів дисертації. З позицій офіційного опонента слід відзначити, що теоретична цінність дисертаційної роботи полягає у формуванні сучасної концептуальної основи економічного аналізу адаптивної конкурентоспроможності будівельних підприємств, яка може розглядатися як альтернатива традиційним статичним підходам. У роботі розвинено наукові засади трактування конкурентоспроможності як безперервного процесу системної адаптації, що дозволяє перейти від фіксації досягнутого ринкового стану до моделювання динамічних траєкторій розвитку. Поглиблено теоретичне розуміння взаємозв'язку між фінансовою стійкістю, адаптивним потенціалом та цифровою зрілістю як інтегральних параметрів економічної ефективності.

Суттєво розширено інструментарій економіко-цифрового моделювання шляхом поєднання сценарного підходу, багатокритеріальної оптимізації та алгоритмів прогнозно-аналітичного моніторингу. Обґрунтовано нові підходи до оцінювання ресурсно-економічної ефективності на основі інтегральних індикаторів, що посилює методологічну базу досліджень у сфері будівельної економіки. У сукупності запропоновані положення формують альтернативний аналітичний підхід до існуючих моделей та мають системоутворююче значення для подальшого розвитку наукового базису економіки будівельних підприємств в умовах турбулентного середовища.

6. Оцінка практичної цінності роботи. На думку офіційного опонента, практична значущість дисертаційної роботи визначається розробленням та впровадженням цілісного економіко-управлінського апарату забезпечення адаптивної конкурентоспроможності будівельних підприємств. Запропонований підхід інтегрує цифрово-аналітичний моніторинг макроекономічних ризиків, сценарне планування та прогнозно-адаптивну

оптимізацію ресурсів, що забезпечус збереження та нарощування конкурентних переваг у динамічних ринкових умовах.

Практична апробація результатів, підтверджена довідками про впровадження у діяльність обслуговуючого кооперативу «Житлово-будівельний кооператив «Доступне житло України», ГО «Академія будівництва України», ДП МОУ «Центральний проектний інститут» та ДП «Дніпровський проектний інститут», засвідчила їх високу ефективність. Зокрема, встановлено зростання фінансової стійкості та адаптивності бізнес-моделей, оптимізацію структури витрат в умовах інфляційного тиску, скорочення часу реакції на зміни кон'юнктури ринку та мінімізацію ризиків втрати конкурентних позицій. Інтеграція розроблених інструментів у цифрове середовище підприємств сприяла формуванню єдиної аналітичної платформи підтримки рішень. У цілому результати дослідження мають чітко виражений прикладний характер і можуть бути рекомендовані до використання як модельна основа для інших суб'єктів будівельної галузі.

7. Думка опонента щодо додержання в роботі вимог академічної доброчесності. У дисертаційній роботі Новикова Д.М. не виявлено ознак академічного плагіату або інших порушень, які могли б викликати сумніви щодо самостійності виконання дослідження або невідповідності його вимогам академічної доброчесності. Згідно з довідкою про результати перевірки, рівень текстових збігів становить менше 10%, що підтверджує дотримання автором принципів академічної етики та самостійного характеру виконання дослідження. Усі запозичення коректно верифіковані, посилання на використані джерела оформлено належним чином, частка особистого внеску здобувача у співавторстві чітко зазначена.

8. Оцінка належності відображення змісту роботи в друкованих працях та рівня апробації на науково-практичних конференціях.

На думку опонента, зміст і обсяг публікацій здобувача за темою дисертаційного дослідження повністю відповідають встановленим вимогам для присудження ступеня «доктор філософії». За результатами дослідження

опубліковано 17 наукових праць, з яких з урахуванням вимог Постанови КМУ № 507 від 03.05.2024 р. здобувачу зараховується 14,5 публікацій, серед яких 2,5 у фахових виданнях категорії «Б», 2,5 у періодичних наукових виданнях інших держав, що входять до ОЕСР та ЄС (зокрема 1 стаття, проіндексована у базі Scopus), 1,5 у наукових публікаціях, які додатково відображають результати дисертації, та 8 тез доповідей. Апробацію дослідження здійснено на 8 науково-практичних конференціях, включаючи міжнародні форуми у Києві, Ризі (Латвія) та Чикаго (США). Обсяг та якість публікацій свідчать про достатній рівень наукової апробації та повноту висвітлення результатів.

9. Зауваження та дискусійні положення щодо одержаних в роботі результатів.

Відзначаючи високий науково-методичний рівень виконання роботи та її відповідність вимогам дисертацій на здобуття ступеня «доктор філософії» за спеціальністю 051 «Економіка», слід зазначити низку зауважень змістовного й редакційного характеру:

У другому розділі при побудові методики оцінювання адаптивного потенціалу автор наводить систему інтегральних індикаторів, однак недостатньо чітко розкрито процедуру встановлення порогових значень для кожної з підсистем. Зокрема, не до кінця зрозуміло, яким чином визначаються критичні рівні фінансової стійкості, цифрової зрілості та ризикостійкості, за якими підприємство переходить із зони нормальної функціонування у зону необхідності превентивного втручання. Доцільним було б конкретизувати методологію калібрування порогових значень з урахуванням галузевої специфіки та розміру підприємства, що підвищило б операціональність запропонованого інструментарію.

У третьому розділі при описі двоконтурної системи управління автор акцентує на її самонавчальних властивостях, проте недостатньо уваги приділено проблемі часового лагу між моментом виявлення відхилення аналітичним контуром та фактичною реалізацією управлінського рішення

організаційним контуром. У будівництві, де технологічні цикли мають значну тривалість, цей лаг може суттєво знижувати ефективність адаптивного реагування. Доцільним було б формалізувати часові параметри передачі сигналів між контурами та обґрунтувати механізми мінімізації цього лагу, що підвищило б практичну придатність моделі.

При побудові багатокритеріальної моделі обґрунтування управлінських рішень автор використовує агрегацію різнорідних показників, однак методологія приведення якісних та кількісних параметрів до спільної шкали вимірювання потребує додаткового уточнення. Зокрема, не до кінця розкрито процедуру експертного оцінювання якісних характеристик (наприклад, рівня інноваційного потенціалу або якості управлінських рішень) та врахування суб'єктивності таких оцінок у підсумковій моделі. Додаткова формалізація цього етапу підвищила б валідність отриманих результатів.

У контексті опису інтегрованого дашборду як інструменту моніторингу конкурентоспроможності автор наводить систему тригерів автоматичного реагування, проте не розглянуто проблему «хибних спрацювань» (false positives), які можуть виникати через стохастичну природу вхідних даних у нестабільному середовищі. Доцільним було б передбачити механізми фільтрації шумів та верифікації сигналів перед ініціацією регламентованих сценаріїв реагування, що дозволило б уникнути необґрунтованих управлінських втручань та пов'язаних із ними операційних витрат.

Виклад матеріалу щодо концептуальної основи адаптивного механізму у першому розділі потребує більш чіткого розмежування понять «адаптивність», «резильєнтність» та «гнучкість», які місцями використовуються як синоніми, хоча мають різний економіко-управлінський зміст. Доцільним було б надати авторські дефініції цих категорій та чітко окреслити їхні функціональні ролі у межах запропонованого механізму, що підвищило б термінологічну строгість дослідження.

У загальних висновках доцільно посилити структурну компактність та логічну концентрацію ключових результатів. Окремі формулювання можуть

бути уточнені з метою більш чіткого виокремлення наукової новизни від існуючих підходів. Також бажано додати кількісні орієнтири очікуваного ефекту від впровадження адаптивного механізму (наприклад, прогнозне скорочення часу прийняття рішень, зменшення операційних втрат), що підвищило б переконливість практичних рекомендацій.

Наведені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи та не змінюють позиції офіційного опонента щодо її відповідності вимогам, встановленим для здобуття ступеня «доктор філософії» за спеціальністю 051 «Економіка». Зміст дисертації, наукові публікації автора та результати впровадження окремих положень дослідження свідчать про значний потенціал подальшого розвитку наукових напрацювань у вибраному напрямку, а також про їхню практичну значущість для економіки будівельних підприємств.

10. Загальний висновок офіційного опонента. Після оцінки дисертаційної роботи Новикова Д.М. у якості офіційного опонента, я хочу зазначити, що завдання дослідження були успішно виконані, а мета роботи досягнута. Дисертаційна робота на тему «Формування адаптивного механізму забезпечення конкурентоспроможності будівельних підприємств в умовах нестабільного економічного середовища» є актуальним, самостійно виконаним науковим дослідженням, що має наукову новизну, теоретичну цінність і практичне значення для розвитку економіки підприємств будівельної галузі.

Представлена на розгляд спеціалізованої разової вченої ради КНУБА дисертація Новикова Дмитра Миколайовича відповідає «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року, а також вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року. Автор роботи успішно вирішив

актуальне науково-методичне та прикладне завдання, пов'язане з розробкою економіко-управлінського апарату забезпечення адаптивної конкурентоспроможності будівельних підприємств в умовах макроекономічної турбулентності.

На підставі викладеного, вважаю, що Новиков Дмитро Миколайович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії (PhD) зі спеціальності 051 «Економіка» (галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»).

Офіційний опонент

доктор економічних наук, професор,

професор кафедри міжнародних економічних відносин

та безпеки бізнесу Харківського національного

економічного університету імені Семена Кузнеця

Ірина ОТЕНКО

Підпис засвідчую

Учений секретар Вченої ради

Харківського національного

економічного університету імені Семена Кузнеця

Оксана ПИСАРЧУК

